

Kto sa bojí červeného?

Klepla kľučka a za škripotom knižničných dverí na nás narazil pach. -Tá otázka pachu je teda vždy zlomová, - poznamenala som potichu, opatrne, aby reč trónila pri vstupe do neznámeho známeho. Prekvapilo však to, ako si knihy zachovali svoju prirodzenú arómu a takou prerazili zápach spáleniska. - Nič tragické, okrem obhorených chrbtov kníh, - potvrdili vyšetrovatelia deň predtým. A takýto stav sme i pristihli - Nevypovedali inštalácie, to prašné pavučiny okolo klimatického zariadenia zapríčinili poruchu a skrat!

A následne plamene. Horela knižnica, pán Borges! Knihy zostali na vysokých policiach, blízke a ďaleké v jednom, tajomné a viditeľné ako hviezdy, tam sú záhrady, chrámy a ich ospravedlnenie, dni patriace iným, cudzie a starobylé. Plamene ich poštekli! Knižné chrbtové kože. A to priam rozvoniavalo, tá ich koža jemná, no z nečastého oprašovania hrubá, až hrošia! Tie ohorky. Kto bol ochranca kníh? Kto zamedzil katastrofe širšieho rozsahu! Aby boli tie, ktoré sú. To sme chceli vypátrať. Zámerne som si tým pádom sebou do knižnice aj tentoraz brala ju, kamarátku po pere a vôbec to nesúviselo s totožnosťou čitateľského vkusu, pre nás dve až povestnou. Rovnako tak nie, aby sme mali záhaľku v knižnom labyrinte, vo dvojici, ľahšie vynájsť bestsellery nutricionistov a psychológov. Tu nás vidíte pri oživovaní na duchu, volaní po náprave, po pridanej hodnote. Vypátrať, nie samozrejme tak samotný pochod horenia, ani jeho príčinu, ktorá sa vyrysuje a možno ani nie, týmto, čo píšem. Vypátrať najviac to, kto bol v tých chvíľach knihám strážnym. Čo plamene zastavilo?! Svojráznym fenoménom, je táto moja priateľka po knihách, upisuje sa k synestetikom, tu, v knižnici po ohni, touto svojou nadri schopnosťou bude hviezdíť! To, že vidí vo farbách je v prospech toho, čo ja chcem vidieť. Synestézia je v oku jej mysle a aj napriek tomu je to odlišné od bežného videnia a predstavivosti. Zlý susedu, čo nadáva na jej ušľachtilých psov, pohrdavú neprajníčku, čo by prinajmenšom mala byť myšie sivá, ona vám vidí ako

oranžovo-ružovú! A belie sa jej nesmierne šarmantný hudobník z jej generácie, pre mňa na večnosť ohnivo –vínový! Mňa vidí ako piesok. A to mi konvenuje, veď sa tým netajím, ani by sa to nedalo, keďže aj tak dovidí k môjmu poryvu písať, ktorý je vždy viac ako frustrácia, ale aj tak sa zhmotniť nedá, vlastne sa rozsýpa ako piesok. Už sme si pri viacerých príležitostiach aj ut'ahovali, aby tú svoju schopnosť speňažila a otvorila útulný salón krásy, kde by sa kúry podobali návodom na sfarbenie života, ako to vravia, doružova. Hneď čo sme vošli do departmentu s obhorenými knihami, v tej prvej sekunde, sa všetko zviditeľnilo! - Červeno-čierna hmlovina – vyhŕklo z nej! -To vidím, takto sfarbený éter! Sama som túto vidinu podporovala. Pýrilo sa, fakt, a černelo súčasne. Niekde tam, mimo času a v tom istom okamihu sme videli iniciály mena, z červenej M a čiernou bolo vypísané priezvisko V. Povedala som, - tak predsa za všetkým treba hľadať ženu! Ona bdie nad knihami. Zostávame knihami cestovať dlhým dňom do noci ?!

„Mariška V. si príliš zavčasu uvedomila vlastnú bezvýznamnosť. Ale nebolo to na nej vidieť, vravia, ani v mladosti a kieżto v starobe, v ktorej sa o toto poznanie podopierala vehementnejšie. Takouto nebola, ó, to teda nie! Vybuodovala si pevnú osobnosť už ako žiačka v meštianke a následne predvojnová učiteľka. Vedela o svojom mieste v rodine a v spoločnosti . Ale s tou bezvýznamnosťou vyrastala do predsavzatia a zámeru- aby sa jej o to prirodzenejšie, ľahšie, veci stávali fatálnejšie. Užívala si ich, tie osobné malé dramolety. To jej dňom dodávalo štipky dramatickosti a túžby po vášnivom živote. Neistoty zakrývala nonšalanciou, pocitom miery a prirodzeným dôvtipom. Duchaplnosťou skôr, ktorá častejšie vyúsťovala v sebaíroniu, len zriedkavo v iróniu. Tento gén mala po otcovi, šusterovi, čo sa držal kopyta a na príkrej akurátnosti či disciplíne, zasa inzistovala matka, Juliana Š., Nemka. Narodila sa so zakrpatenými vaječníkmi, a keď mladučké žieňa zistilo, že bude odsúdená na bezdetnosť a tým iná než ostatné ženy, predstaviteľky

meštianstva, začala písať. Potajomky a v sebe. A to ju ustrážilo a robilo onakvejšou. Toto okyptenie nahrádzala hlbokou náklonnosťou akou, ako najstaršia zo súrodencov, dbala o svojich troch bratoch, áno, rozhodne viac o bratoch, o mladšiu sestru sa dobre starali manželia, najprv ten v Banáte a najmä ten druhý, ktorý jej zabezpečil miesto medzi mestskou noblesou. Bratov oženila premyslene. Za bohaté nevesty z dobrých vidieckych úradníckych rodín. Správala sa podľa manierov meštianskej spoločnosti. City neprejavovala štedro, na verejnosti nič také nedávala najavo, ani len ten ktorý úsmev, čo len prípadne v dávkach. Ani vtedy, ako sa už pri prvom pohľade naň, fatálne zaľúbila do učiteľa hudby, kolegu Gustáva. S ním prežila tri celkom dobré jalové roky. A potom, na sklonku leta 1940, do manželovho života s jeho valčíkom vstúpila jej najlepšia priateľka Mária, mladšia a krajšia, s vypestovaným pocitom dôležitosti, aby mu porodila dve deti. Táto zrada obrala o život jeho testinú Julianu B. Deň na to, ako totiž bola zistila, že jej Marišku nechal manžel, trafil ju šľak. Nikdy s Máriou síce viac nepreriekla slova, ale ani nikdy nič zlého o sokyni nevyšlo z Mariškiných úst, ani zo srdca. Nemohla ju nenávidieť, príliš jej dobre rozumela, aj vedela čo je zahorieť láskou, a dokonca i nemilovať. Unášala svoj údel tragickej hrdinky dôstojne a s nadhľadom. A potajomky v sebe písala. Horlila o vzdelanie dedinských sedliackych dievčat, mládze, ktorú by rodičia, keby jej nebolo, neboli dali do škôl a pestovala literárny vkus, trúbila jazykový cit u kulpínskeho sedliackeho dievčaťa, ktoré potom mňa raz naučí čo je Votrelkyňa. Aj sama si to dovolila, ňou byť, áno, povieme to tak, votrelkyňou, do svojej ženskej samoty v novom spoločenskom zriadení, vpustiť už zadaného Franju. Matrikára na miestnom úrade. Krásavca z nemých filmov. Pri listovaní fotografického albumu táto starénka učiteľka raz povedala: -Naozaj neviem, čo na mne sváko videl, taká špatná žena sa zriedkavo rodí!

...

Mariška V. asi v sebe prepisovala históriu, ktorá by sa potom stala. Ovdovela dvakrát. Prvý manžel spáchal samovraždu pre obžalovanie z kolaborácie s maďarskými vojakmi. Málo predtým jej povedal,- Mariška, ty budeš vychovávať moje deti!

Žila životmi neterí a synovcov. Životom netere po strednom bratovi zvlášť. Fatálne. Tá si za muža vzala lekára, syna priateľky Márie a Gustáva, ktorý jej teda zavelil vychovávať ho, toho syna. A tak Mariška pokračovala putovať, reflektujúc svoj život v ďalšej generácii. Naplno vedomá určitého si druhu víťazstva.

Víťazstvom podgurážená si ma chcela adoptovať, mňa, synovcovu dcéru, v útľom veku. To mi raz, keď som bola zlá, pošepkala stará mať ako strážené tajomstvo, ktoré zjalovelo. Najskôr som sa jej bála, tej ženy, večne v čiernom, s naondolovanými vlasmi, ktorá si žiadala, aby sme ju volali starká, vždy keď v piatok prichádzala do svojho rodičovského domu, v ktorom sme my žili, k svojej neveste, mojej starej mame. Prechovávala som vždy k nej zbožnú úctu, pre jej maniere, uhladenosť akou rozprávala spisovnou slovenčinou, jej predvojnovou podobou a vyrovnanosť. K jej lakovanej čiernej kabelke. Nakoniec si ma naklonila k sebe, tá posledná predvojnová dáma, starká. V krásnom salóniku mala veľkú bibliotéku a na zelenej verande malinovku. Bola som zmýlená keď mi asi roku 1988 zavelila povinne prečítať knihu Červený a čierny. Prečítala som ju, ako rýchlikom, lebo mi povedala, že ju o sedem dní musí odniesť k Emuške. Emuška D. bola jej švagriná po Gustávovi, jeho sestra, ku ktorej chodievala ako sa chodievala k dôverníčkam. Tá bývala v ich dome, potom už nacionalizovanom, zostala jej len menšia jeho časť, vo väčšej časti zriadili knižnicu a tá stenou hraničila s dnešnou. Tú knihu vtedy Emuške i odniesla. A všetky knihy boli oveľa neskôr presťahované do nových miestností susedného domu.

Vo veku 85 rokov Mariška V. prišla umrieť do svojho rodičovského domu. Prišla, ako dokonca každý piatok, ku svojej neveste, vypila kávu, odišla na tržnicu, na cintorín a povedala, že aj prenocuje. To moju starú mamu potešilo, lebo tridsať rokov sa jej nepodarilo ju prehovoriť, aby zostala. V tú poslednú noc na zemi, v perinách rodičovského domu sa Anne B. zverila so svojim tajomstvom, že spálila v sebe všetky pokusy o písanie, lebo by s nimi pokrytecky sama seba presviedčala o naplnení ideálov.“

.....

Nikto by nevedel objasniť, ako sme na policiach s obhorenými knihami ihneď boli našli Stendhala, ktorý tam záhadne stál, nevediac, že ním fakticky Mariška V. zachránila knihy. Otvorili sme knihu s venovaním:

„Emuške, že starnem ako každá priemerná vidiečanka a žijem si ako šuster, čo sa drží kopyta ! Dodala som zmysel vlastnej existencii, vynikla som nad ostatnými! V mojej túhe z naplnenia nepravdivého života a nenaplnenia pravdivej literatúry žime!“ M.V. 1965

Vtom sa strhla zázračná premena!- Zrazu ťa, A B G, vidím červenú!- vyhŕklo z priateľky! Videla dáku ambíciu bezvýznamnosti, ktorou treba napísať to, čo už je popísané ako by nebolo a to čo je zatiaľ nepopísané ako by nebolo, že teda je!

Osvietilo nás denné svetlo. Najmä toho, kto vôbec kedy bude čítať!

/ k 110. výročiu narodenia učiteľky Márie Vadnalovej 1905-1993/

II.Cena mesačníka pre literatúru a kultúru Nový život, 21.decembra 2015

Annamária Boldocká- Grbićová